

ВАГОМІСТЬ ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ НА РАННІХ ЕТАПАХ ПІДГОТОВКИ В СУЧАСНОМУ ФУТБОЛІ

Наконечний Р. Б.

*аспірант кафедри теорії спорту та фізичної культури
Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського
вул. Костюшка, 11, Львів, Україна
orcid.org/0000-0002-2675-2230
roma_1960@ukr.net*

Хіменес Х. Р.

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент кафедри теорії спорту та фізичної культури
Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського
вул. Костюшка, 11, Львів, Україна
orcid.org/0000-0002-8677-6701
kh.khimenes@gmail.com*

Антонов С. В.

*кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент кафедри теорії спорту та фізичної культури
Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського
вул. Костюшка, 11, Львів, Україна
orcid.org/0000-0003-1379-7912
antonov.ua177@gmail.com*

Ключові слова: тактика, підготовка, футболіст, інтерактивні завдання.

Одним із найбільш популярних видів спорту у світі сьогодні є футбол. У зв'язку з віковим зсуном етапів багаторічного вдосконалення в бік омолодження виникає потреба в доборі засобів для реалізації процесу тактичної підготовки футболістів. Нині тактична підготовленість футболістів на ранніх етапах відіграє другорядну роль і здебільшого формується з іншими сторонами підготовленості. Поєднання сучасних технологій і рухових ігор для формування належного рівня тактичної майстерності може сприяти вдосконаленню підготовленості юних футболістів. Мета: обґрунтувати потребу цілеспрямованої тактичної підготовки юних футболістів на ранніх етапах багаторічного вдосконалення. Матеріалом для дослідження була інформація наукових праць і практики підготовки футболістів. Для реалізації сформульованої мети нами використовувалися такі методи досліджень: аналіз та узагальнення даних; теоретична інтерпретація та пояснення; аналіз документальних матеріалів. Результати. Сьогодні практичний складник українського футболу активніше розвивається, аніж науково-теоретичний. Це простежується в діяльності приватних футбольних організацій. Набір у такі клуби проводиться вже з 3-х років. Програмою, ДЮСШ для підготовки футболістів зазначено, що вік початку занять футболом – 6 років. Сьогодні існує суперечність між вимогами до футболістів в теорії та на практиці. Це засвідчує необхідність пошуку нових підходів до побудови підготовки. Аналіз праць у сфері спорту свідчить про те, що тактична підготовка вважалася пріоритетом пізніх етапів спортивного вдосконалення, проте розвиток футболу диктує потребу

введення тактичних завдань у підготовку футболістів уже на початку етапу попередньої базової підготовки. Про те, що період, який припадає на етап попередньої базової підготовки, є оптимальним для початкової стадії роботи над тактичною підготовленістю юних футболістів, свідчать фізіологічні особливості становлення їхнього організму. Реалізація тактичної підготовки на початкових етапах багаторічного вдосконалення, на нашу думку, можлива шляхом упровадження інтерактивних завдань. У роботі з юними футболістами актуальним є застосування в тактичній підготовці індивідуальних рухових завдань з м'ячем і без нього, які б передбачали вибір можливих варіантів вирішення футбольної ситуації. Доцільним на сучасному етапі розвитку футболу також є застосування комп'ютерних технологій при підготовці футболістів. Це дасть змогу раціоналізувати процес тактичної підготовки й підвищити мотивацію до занять футболом.

THE IMPORTANCE OF TACTICAL TRAINING IN THE EARLY STAGES OF TRAINING IN MODERN FOOTBALL

Nakonechnyy R. B.

*Postgraduate Student at the Department of Theory of Sports and Physical Culture
Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyj
Kostushko str. 11, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-2675-2230
roma_1960@ukr.net*

Khimenes Kh. R.

*PhD,
Associate Professor at the Department of Theory of Sport and Physical Culture
Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyj
Kostushko str. 11, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8677-6701
kh.khimenes@gmail.com*

Antonov S. V.

*PhD,
Associate Professor at the Department of Theory of Sport and Physical Culture
Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyj
Kostushko str., 11, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-1379-7912
antonov.ua177@gmail.com*

Key words: *tactics, training, football player, interactive tasks.*

One of the most popular sports in the world today is football. Due to the age-related shift of the stages of long-term improvement towards rejuvenation, there is a need to select tools to implement the process of tactical training of football players. Currently, the tactical training of players in the early stages is of secondary importance and is mostly formed with other aspects of training. The combination of modern technology and motor games to form the appropriate level of tactical skills can help improve the training of young players. Purpose: to substantiate the need for purposeful tactical training of young football players in the early stages of long-term improvement. The material for our study was information from scientific papers and the practice of training football players. To achieve the stated goal, we used the following

research methods: data analysis and generalization; theoretical interpretation and explanation; analysis of documentary materials. Results. Today, the practical component of Ukrainian football is developing more actively than the scientific and theoretical one. This can be seen in the activities of private football organizations. Recruitment to such clubs is carried out from 3 years. The program, CYSS for the training of football players, states that the age of starting football is 6 years. Today there is a contradiction between the requirements for footballers in theory and in practice. This indicates the need to find new approaches to building training. Analysis of work in the field of sports shows that tactical training was considered a priority in the late stages of sports improvement, but the development of football dictates the need to introduce tactical tasks in the training of players at the beginning of the preliminary basic training. However, the fact that the period that falls on the stage of preliminary basic training is optimal for the initial stage of work on the tactical training of young players is evidenced by the physiological features of the formation of their body. Implementation of tactical training at the initial stages of long-term improvement, in our opinion, is possible through the introduction of interactive tasks. In the work with young football players, it is important to use in tactical training individual motor tasks with and without the ball, which would involve the choice of possible solutions to the football situation. It is also appropriate at the current stage of football development to use computer technology in the training of football players. This will streamline the process of tactical training and increase motivation to play football.

Вступ. Одним із найбільш популярних видів спорту у світі сьогодні є футбол [10; 14 та ін.]. Зважаючи на збільшення масовості футболу, конкуренція зростає щодня, тому для досягнень найвищих спортивних результатів повинен відбуватися постійний пошук нових інструментів для покращення системоутворюючих його процесів [6; 12 та ін.]. Вагому частину в цьому пошуку сьогодні займає тактичний напрям, пов'язаний з удосконаленням підготовки юних футболістів [3; 10].

Сьогодні прослідковується активний розвиток практичного складника в дитячо-юнацькому футболі, тоді як науково-теоретичний складник неповною мірою охоплює та співвідноситься з нею [10; 18]. Водночас більшість тенденцій розвитку футболу продиктовані сьогодні практичним складником. Одним із таких є зміщення вікових меж етапів багаторічного вдосконалення в бік омолодження та раннього початку цілеспрямованих занять футболом, тому з'являється природня потреба в доборі адекватних засобів для ефективної реалізації процесу тактичної підготовки юних футболістів [13; 17].

Отже, актуалізується потреба в проведенні досліджень, пов'язаних із підготовкою футболістів на ранніх етапах багаторічного вдосконалення загалом і, зокрема, у межах тактичної підготовки, адже, окрім вищезазначеного, практика футболу засвідчує, що нині вже на ранніх етапах підготовки футболістів важливо підбирати засоби та методи, які б розвивали в них уміння реалізації різноманітних тактичних завдань, що

виникають під час тренувальної й змагальної діяльності [9; 20].

Мета статті – обґрунтувати потребу цілеспрямованої тактичної підготовки юних футболістів на ранніх етапах багаторічного вдосконалення.

Матеріал і методи дослідження. Основним матеріалом для дослідження була інформація сучасних наукових праць і практики сучасної підготовки футболістів. Для реалізації сформульованої мети нами використовувалися такі методи досліджень: аналіз та узагальнення даних; теоретична інтерпретація та пояснення; аналіз документальних матеріалів.

Результати й дискусія. Сьогодні на практиці світового й українського футболу чітко прослідковуються спроби вдосконалення системи багаторічної підготовки футболістів, тоді як науково-теоретичний складник розвивається повільніше та загалом неповною мірою співвідноситься з першим [6; 8], що викликає велику кількість протиріч.

Наприклад, сьогодні приватні футбольні організації, які займаються підготовкою футболістів, набір дітей на системній основі проводять уже з 3-х років. Водночас у програмі [14; 18], якою повинні керуватися тренери ДЮСШ при підготовці футболістів, зазначено, що вік початку занять футболом – 6 років. Це підтверджують і дані фундаментальних праць з теорії спорту [8; 12]. При цьому сьогодні на практиці підготовки футболістів у державних організаціях також спостерігається тенденція до ранньої спеціалізації.

Відповідно, існує суперечність між вимогами до футболістів, визначеними в теорії підготовки, і тими, які існують на практиці [6; 10].

Така невідповідність засвідчує потребу в пошуку нових, раціональних підходів до побудови навчально-тренувального процесу, які б, з одного боку, давали змогу готувати спортсменів відповідно до вимог сучасного футболу, а з іншого – адекватно співвідносилися з їхніми анатомо-фізіологічними і психологічними особливостями розвитку та виключали явища форсування процесу підготовки [1; 7; 11; 12].

Проаналізувавши фундаментальні праці у сфері спорту й футболу зокрема [8; 10; 12], зазначимо, що тактична підготовка тривалий час уважалася пріоритетом більш пізніх етапів багаторічного спортивного вдосконалення (починаючи з етапу спеціалізованої базової підготовки), проте сучасні тенденції розвитку футболу спричиняють потребу введення різноманітних тактичних завдань у підготовці футболістів уже на початку етапу попередньої базової підготовки [5; 10; 18]. Нині тактична підготовленість футболістів на ранніх етапах відіграє другорядну роль і здебільшого формується в комплексі з іншими сторонами підготовленості [8; 9; 12].

Про те, що віковий період, який припадає на етап попередньої базової підготовки у футболі (11–13 років) [3; 18], є оптимальним для початкової стадії цілеспрямованої роботи над тактичною підготовленістю юних футболістів, свідчать також фізіологічні особливості становлення їхнього організму на цьому етапі розвитку [1; 9]. У дітей цього віку відбувається активне формування нервової системи, проходить стабілізація психічних процесів: уваги, сприйняття, пам'яті й мислення, розміри головного мозку збільшуються, відбувається завершення формування другої сигнальної системи та загалом створюються сприятливі передумови для належного формування особистості. У дітей цієї вікової категорії більша збуджуваність і реактивність, а також висока пластичність нервової системи, що сприяє кращому й більш швидкому засвоєнню нового матеріалу. Також діти цього віку можуть легко оволодіти незнайомими технічно складними формами рухів. Проте для цього необхідно часто переключати один вид діяльності на інший і відтворювати нові ситуації в образному вигляді, у зв'язку з тим що діти запам'ятовують більшість інформації за допомогою зорового аналізатора [1; 7 та ін.].

Відповідно, уже в цей період з'являються належні передумови для ефективного формування базових засад тактичної підготовленості юних футболістів [7; 14]. Це певною мірою вже обґрунтовано в деяких працях фахівців [2; 4], проте нами не виявлено інформації щодо акцен-

тованого впровадження засобів тактичної підготовки в тренувальний процес українських футболістів на ранніх етапах підготовки, незважаючи на наявну практичну потребу [2; 3; 4].

Якісна реалізація тактичної підготовки на початкових етапах багаторічного вдосконалення, на нашу думку, можлива шляхом упровадження сучасних інтерактивних завдань, які б, з одного боку, відповідали віковим можливостям юних спортсменів, а з іншого – урахували сучасні вимоги до виду спорту [5; 6]. Власне інтерактивні завдання передбачають творчу реалізацію дітей, розвиток їхньої уваги та мислення [13]. У роботі з юними футболістами актуальним є, зокрема, застосування в тактичній підготовці різноманітних індивідуальних рухових завдань з м'ячем і без нього, у парах і групах; завдань, які б передбачали вибір можливих варіантів вирішення тієї чи іншої футбольної ситуації тощо.

Не менш доцільним на сучасному етапі розвитку спорту виявляється застосування комп'ютерних технологій у роботі зі спортсменами [13]. Зокрема, для футболістів ефективним для належного формування важливих компонентів тактичної підготовленості може виявитися розв'язання різноманітних тактичних завдань у віртуальному середовищі. Це дасть змогу підвищити ефективність процесу тактичної підготовки загалом і паралельно сприятиме підвищенню мотивації та створенню зацікавленості до занять футболу [19]. Поєднання сучасних технологій, комп'ютерних і різноманітних рухових ігор сприятиме вдосконаленню підготовленості юних футболістів загалом [11; 19; 20].

Є безліч варіантів завдань, які юні футболісти можуть виконувати як на ігровому майданчику, так і в межах комп'ютерних завдань. Наприклад, віртуальне завдання для розвитку тактичного мислення «Інтерпретація ігрової ситуації» та відповідна рухова техніко-тактична вправа на спортивному майданчику «1x1» (рис. 1, 2).

Завдання на рисунку 1 подається у вигляді графічних зображень на екрані монітора, які об'єднані певною темою та формують текст із запитаннями. Зміст полягає в тому, щоб, керуючись власними знаннями та досвідом гри у футбол, визначити найефективніше продовження ситуації залежно від запропонованого варіанта. Подібне завдання може мати різні доповнення. Можливе виконання в умовах суперництва (у групі) для забезпечення підвищених стресових умов і створення дефіциту часу. Використовується як для підготовки, так і для контролю.

Виконання завдання з рисунку 2 також може відбуватися безпосередньо на спортивному майданчику або ж у вирішенні в режимі роботи за комп'ютером. У цьому випадку формується

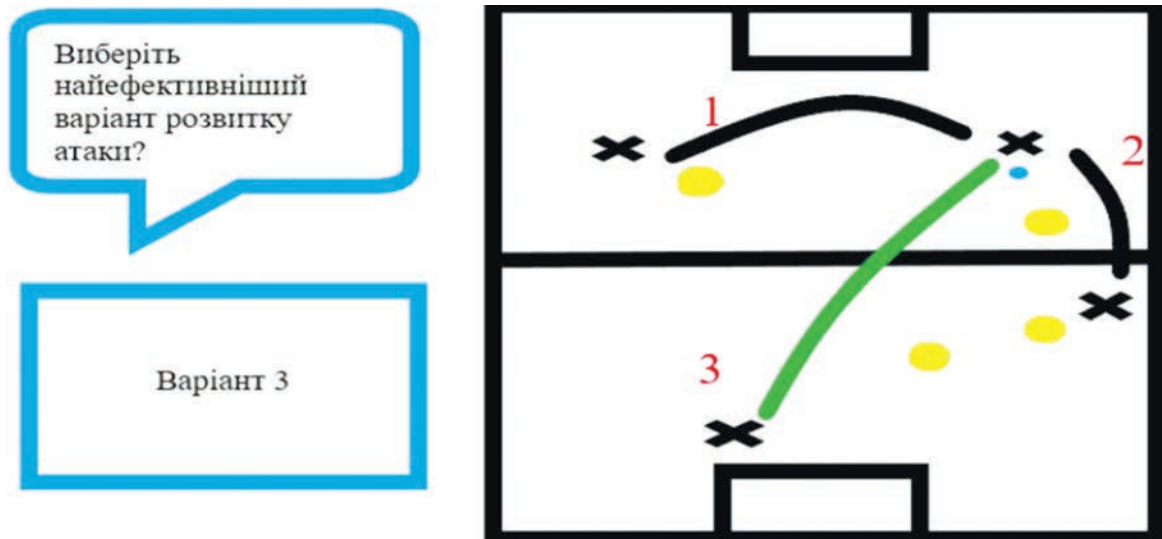

Рис. 1. Завдання 1 «Інтерпретація ігрової ситуації – продовження атаки»

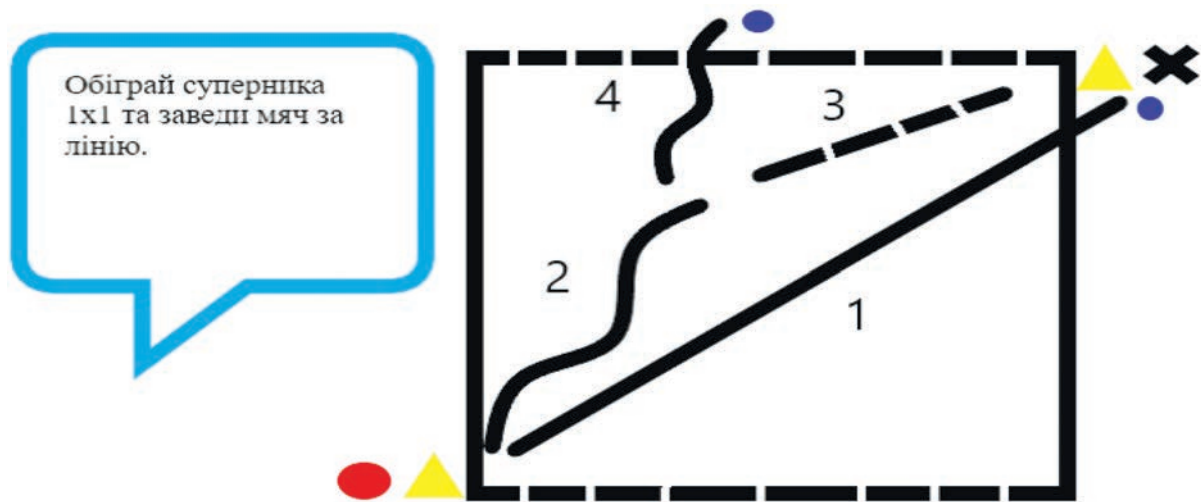

Рис. 2. Рухова техніко-тактична вправа «1x1»

вміння обіграти суперника в ситуації один проти одного з переміщенням м'яча в зазначену зону. Ефективне виконання зазначеної вправи вимагає належного тактичного мислення від юного спортсмена.

Суттєвим позитивним аспектом є й те, що виконання зазначених вправ (та інших розроблених вправ) може розглядатися як тестові завдання для контролю підготовленості юних футболістів.

Варто зазначити, що в сучасній науковій базі ігрових видів спорту (волейбол, гандбол, баскетбол) [15; 16] уже наявні праці, у яких описується реалізація тактичної підготовки на різних етапах багаторічного вдосконалення шляхом застосування сучасних інтерактивних завдань.

Говорячи про футбол у цьому контексті, варто згадати про праці В. Супрунович [17], яка описує ефективність контролю за рівнем тактичної підготовленості футболістів на різних етапах багаторічної підготовки за допомогою використання новітніх інтерактивних засобів. Водночас сьогодні актуалізується завдання якісної тактичної підготовки юних футболістів в умовах досягнень сучасного суспільства, саме тому розробка цікавих інтерактивних завдань ігрового характеру як на майданчику, так і з застосуванням комп'ютерного забезпечення має актуальне значення.

Висновки. У теперішній час існує суперечність між практичними потребами для забезпечення раціонального процесу тактичної підготовки на етапі

попередньої базової підготовки та наповненням теоретико-методологічної бази, яка не містить достатньої кількості сучасних методів і засобів, щоб забезпечити відповідну тактичну підготовку юних футболістів на практиці. Активний розвиток інноваційних технологій сприяє пришвидшеному фізіологічному та інтелектуальному розвитку дітей, тому застосування сучасних підходів з використанням

інтерактивних завдань є цілком виправданим уже на етапі попередньої базової підготовки як початок цілеспрямованого впливу на формування тактичної підготовленості футболістів.

Перспективи подальших досліджень. Планується розробити програму тактичної підготовки та програму контролю за тактичною підготовленістю юних футболістів на основі інтерактивних завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вілмор Дж.Х., Костілл Д.Л. Фізіологія спорту. Київ : Олімпійська література; 2003. 655 с.
2. Дулібський А. Моделювання тактичних дій у процесі підготовки юнацьких команд з футболу : посібник. Київ, 2001. 252 с.
3. Люкшинова Н.М. Искусство подготовки высококлассных футболистов : научно-методическое пособие. Москва : Советский спорт, 2006.
4. Коваль С.С. Исследование взаимосвязи физических качеств и технико-тактических действий юных футболистов 8–12 лет. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2009. № 2. С. 39–42.
5. Костюкевич В.М. Управление тренировочным процессом футболистов в годичном цикле подготовки. Винница : Планер, 2006.
6. Лисенчук Г.А. Управление подготовкой футболистов. Киев : Олимпийская литература, 2003.
7. Максименко С.Д., Соловієнко В.О. Загальна психологія. Київ : МАУП, 2000. 256 с.
8. Матвеев Л.П. Общая теория спорта и ее прикладные аспекты. Москва : Известия, 2001. 334 с.
9. Монаков Г.В. Подготовка футболистов. Теория и практика. Москва : Советский спорт, 2005.
10. Николаенко В.В., Шамардин В.Н. Многолетняя подготовка юных футболистов. Путь к успеху. Киев : Саммит-книга, 2015. 360 с.
11. Платонов В.М., Булатова М.М. Фізична підготовка спортсмена. Київ : Олімпійська література, 1995. 320 с.
12. Платонов В.Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Киев : Олимпийская литература, 2004. 808 с.
13. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ, 2007. 144 с.
14. Соломонко В.В., Лисенчук Г.А., Соломонко О.В. Футбол. Київ : Олімпійська література, 1997.
15. Железняк Ю.Д., Портнов Ю.М., Савин В.П. Спортивные игры: совершенствование спортивного мастерства : учебник для студ. высш. учеб. заведений. Москва : Издательский центр «Академия», 2008. 400 с.
16. Козіна Ж.Л. Спортивні ігри : навчальний посібник для вищ. навч. закладів. Харків : Точка, 2010. 200 с.
17. Супрунович В.О., Глазирін І.Д. Формування тактичного мислення футболісток різного віку. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2010. № 2. С. 214–216.
18. Футбол : програма Для ДЮСШ і СДЮШОР по футболу. Київ, 2003.
19. Orejan J. Football Soccer: History and Tactics. New York : The Journal of Popular Culture, 2012. 256 с.
20. Wein H. Spielintelligenz im Fußball kindgemäß trainieren. World Sport Publishers' Associations, 2009. 420 с.

REFERENCES

1. Vilmor Dzh. Kh. & Kostill D. L. (2003). Fiziologia sportu [Physiology of sport]. Kyiv: Olimpiiska literature [in Ukrainian].
2. Dulibskiy A. (2001). Modeliuvannya taktychnykh dii u protsesi pidhotovky yunatskykh komand z futbolu [Modeling of tactical actions in the process of training youth football teams]. Kyiv [in Ukrainian].
3. Lyukshinova N. M. (2006). Iskusstvo podgotovki vysoklassnykh futbolistov [The art of training high-class football players]. Moskva: Sovetskiy sport [in Russian].
4. Koval S. S. (2009). Yssledovanye vzaymosvyazy fyzycheskykh kachestv y tekhniko-taktycheskykh deistviy yunykh futbolystov 8–12 let [Investigation of the relationship between physical qualities and technical and tactical actions of young football players of 8-12 years old]. Slobozhanskyi naukovy-sportyvnyi visnyk. № 2. Kharkiv [in Russian]. P. 39–42.
5. Kostiukevych V. M. (2006). Upravlyenye trenirovochnym protsessom futbolystov v hodychnom tsykle podhotovky [Management of the training process of football players in the annual training cycle]. Vynnytsa: Planer [in Russian].

6. Lysenchuk H. A. (2003). Upravlenye podgotovkoi futbolystov [Management of the training of football players]. Kyev: Olympyskaia lyteratura [in Russian].
7. Maksymenko S. D. & Soloviienko V. O. (2000). Zahalna psykholohiia [General Psychology]. Kyiv: MAUP [in Ukrainian].
8. Matveev L. P. (2001). Obshchaia teoriia sporta y ee prikladnyye aspekty [General theory of sports and its applied aspects]. Moskva: Yzvestyia [in Russian].
9. Monakov H. V. (2005). Podgotovka futbolystov. Teoriia y praktyka. [Training of football players. Theory and practice.] Moskva: Sovetskyi sport [in Russian].
10. Nykolaenko V. V. & Shamardyn V. N. (2015). Mnoholetniaia podgotovka yunykht futbolistov. Put k uspekhu. [Long-term training of young football players. Way to success.] Kyev [in Russian].
11. Platonov V. M. & Bulatova M. M. (1995). Fizychna pidgotovka sportsmen [Physical training of an athlete]. Kyiv: Olimpiiska literature [in Ukrainian].
12. Platonov V. N. (2004). Systema podgotovky sportsmenov v olympyskom sporte [The system of training athletes in Olympic sports]. Kyev: Olympyskaia lyteratura [in Russian].
13. Pometun O. (2007). Entsyklopediia interaktyvnoho navchannia [Encyclopedia of Interactive Science]. Kyiv [in Ukrainian].
14. Solomonko V. V. & Lysenchuk H. A. & Solomonko O. V. (1997). Futbol [Football]. Kyiv: Olimpiiska literature [in Ukrainian].
15. Zhelezniak Yu. D. & Portnov Yu. M. & Savyn V.P. (2008). Sportivnyye igry: sovershenstvovanye sportyvnoho masterstva: uchebnyk dlia stud. vysš. ucheb. zavedenyi [Sports games: improving sports skills: a textbook for students. higher. study. institutions]. Moskva: Yzdatelskyi tsentr «Akademyia» [in Russian].
16. Kozina Zh. L. (2010). Sportyvni ihry: navchalnyi posibnyk dlia vyshch. navch. zakladiv [Sports games: a textbook for higher education. textbook institutions]. Kharkiv. Tochka [in Ukrainian].
17. Suprunovych V. O. & Hlazyrin I. D. (2010). Formuvannia taktychnoho myslennia futbolistok riznoho viku [Formation of tactical thinking of football players of different ages]. Sportyvnyi visnyk Prydniprovia. № 2. Dnipro [in Ukrainian]. P. 214–216.
18. Futbol. (2003). Prohrama Dlia DIuSSh y SDIuShOR po futbolu [Program for CYSS and SDYUSHOR on football]. Kyiv [in Ukrainian].
19. Orejan J. (2012). Football Soccer: History and Tactics. New York: The Journal of Popular Culture.
20. Wein H. (2009). Spielintelligenz im Fußball kindgemäß trainieren. World Sport Publishers Associations (ISBN 978-3-89899-946-5; kn. 4).